

Posudek k diplomové práci Terezy Marouškové *Odras řecké mytologie v české literatuře*

Téma diplomové práce Terezy Marouškové vychází z interdisciplinárního přístupu, který je umožněn kombinací studijních oborů, v nichž se hodlá autorka ucházet o odbornost. Kromě českého jazyka je to kulturní antropologie, která nepohlíží na jazyk jako na pouhé medium komunikace, ale je jí rovnou tvůrcem životních forem. Jestliže se hovoří o „kořenech evropské kultury“ a počítá se k nim kultura antického světa jako jeden z jejích zdrojů, může být velmi zajímavé zjistit, jak se tento zdroj projevuje v české kultuře, tj. v životních formách, které ovlivnila řecká kultura, o níž zase můžeme říci, že ji české literatuře zprostředkovala řecká mytologie.

Autorka zahajuje své pojednání zcela správně nejprve pohledem na literaturu evropskou ještě v dobách, kdy ta česky psaná neexistovala. Tato část obsahuje velmi závažné zjištění, jaksi mimochodem zaznamenané sv. Augustinem ve 4. století po Kristu. Vzdychá nad situací, kdy se ještě několik století po zjevení Pravdy vyučuje na školách řecká mytologie. Odhaluje tedy zřejmý kanál, kudy do evropské kultury antický étos pronikal. Zároveň tato glosa upozorňuje na fakt, komu je zásadní informace v tehdejší Evropě předávána. Kdo totiž tehdy chodil do školy? Pouze chlapci původem z patricijských rodů římského impéria. Je zřejmé, že řeckou kulturu přenesla do latinských vod tato vrstva tehdejší společnosti. Ježto školní vzdělávání bylo jakousi formou chlapecké iniciace, interpretovaly se hlavně iniciační mýty, což jsou nepochybně příběhy o herojích, tedy pouze jedna část řecké mytologie.

O této části pojednává autorka formou historické teorie o původu mýtů, vesměs z per francouzských autorů. Nejstarší česká literatura vlastně přebírá tuto část řecké mytologie až z její latinské tradice. Navíc je na ní zřejmé zřetelné přizpůsobování prostředí, zasazuje totiž děje do Čech a jména hrdinů se jednoduše překládají podle jejich významů do češtiny.

Ovšem část řecké mytologie – příběhy o bozích, stvoření světa a vesmíru – historický pohled na mytologii neobsáhne. Diplomantka opět správně sahá po další antropologické teorii o původu mýtů, kterou označuje jako psychologickou. Ať již se jedná o psychologii freudovskou či jungiánskou, představují obě teorie mýty jako způsoby řešení psychických konfliktů (liší se v tom, z čeho konflikty vznikají). Člověk jako průsečík přírodního a kulturního zdroje je interpretován v novověku (resp. v renesanci) již dvěma docela zřetelně rozlišenými větvemi evropské tradice (řecké a latinské). V české literatuře je v této době ovlivněna především poezie (latinskou částí), čehož krásným příkladem je poetický jazyk Michny z Otradovic. Teprve v době národního obrození lze za renesanční návrat k řeckým příběhům o božstvech považovat zájem dobových autorů ke zdánlivě slovanským kořenům naší kultury. Jakoby „slovanská“ mytologie přebírá totiž příběhy s božskými hrdiny, jimž dává slovanská jména, ovšem ne již významově překládaná, jako tomu bylo u středověké literatury, ale vymyšlená autory, kteří často zdroj v řecké mytologii nacházejí nevědomě. Zdá se totiž, že témata již nepředává škola a nelze je tedy už získat jako součást školního vzdělání. Dostala se do nevědomí prostřednictvím pohádek. Autoři těchto „národních“ mýtů je slyšeli vyprávět hlavně od svých babiček.

Autorčiným objevem (a podle mého názoru i nejcennějším vkladem do různých literárních teorií) je upozornění na souvislost řecké mytologie s pohádkami. V této části použila autorka strukturální teorii k jejich výkladu, která spočívá v soustředění se na formu jazyka tzv. „kouzelných pohádek“. Formální analýzou jevové stránky pohádek dospěla ruská formalistická škola (v této diplomové práci vychází autorka konkrétně z teorie V. Proppa) k velké dokonalosti. Struktura tradičních evropských pohádek vychází skutečně ze struktury antických mýtů. Je zde již lhostejné, zda příběhy pohádkových hrdinů pocházejí z řecké či latinské části evropské tradice – jejich formální zpracování má u obou předlohu v řecké mytologii. Přesněji: v části o heroích a jejich eticky stavěných příbězích. Totiž vede nejen k formování představy o dobru a zlu, ale i o spravedlivé odměně dobra a potrestání zla a tedy k vyústění k dobrému konci jakožto opravdové specifičnosti evropských příběhů. Autorka nepostupuje v analýze dále a neřeší tudíž problém pohádek současných, (např. příběhy Harryho Pottera), které z forem řeckých mýtů nečerpají a upozorňují tudíž na zmizení jednoho z pilířů evropské kultury, jimž byly formované po celá staletí nejmladší generace Evropanů.

Poněvadž výuka antické kultury byla ve 20. století odsunuta do předškolního věku, je u dobových autorů literárních děl provázaná s antikou již pouze nevědomě a objevuje se sice ve všem, co vytvářejí, avšak ve velmi zastřené podobě.

Diplomantka předkládá ve své práci pouze příkladové analýzy některých děl, což by mohlo být mnohem důkladněji zpracováno. Především pro srovnání s minulostí by mohly být vzaty do úvahy i takové práce, které se k antickým kořenům vědomě nehlasí a jejich analýzou snad dospět k nějakému přesvědčivějšímu závěru. Vázanost s antickou kulturou se, jak se zdá, neustále rozvolňuje. Otázka by mohla znít, zda je to jevem evropským či jenom českým?

To je podle mého názoru kardinálním problémem evropské kultury a předkládám ho autorce k úvaze namísto ne příliš uspokojivého závěru, k němuž sama dospěla. Totiž ztotožnění mýtů se sny (jak jen může vědět, že jsou ve všech kulturách stejné?), které koresponduje s Jungovou teorií archetypů, reaguje pouze na tu část (řecké) mytologie, která se odborně nazývá kosmogonií a souvisí nesporně se stavem přírodovědného bádání, které od antiky přece jen urazilo kus cesty. Ale s etickým podhoubím evropské kultury mají asi jen málo společného.

Celkově je možné hodnotit studii Terezy Marouškové velmi příznivě, neboť odpovídá standardním nárokům na diplomovou práci alespoň ve třech zásadních ohledech (interdisciplinární přístup, nové řešení problematiky, uspokojivá znalost odborné literatury), a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 21. prosince 2006

Navrhly
velmi dobře

PhDr. Věra Halászová